ОБИЧАИ и ПѢСНИ

отъ

ИЗТОЧНА ТРАКИЯ

отъ

Д-ръ М. АРНАУДОВЪ

Отдѣленъ отпечатъкъ отъ «Списание на Българската академия на наукитѣ», книга VI

СОФИЯ
ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА
1918

Digitized by Google

Digitized by Google

Обичаи и пѣсни отъ Източна Тракия.

Отъ Д-ръ М. Арнаудовъ.

[Докладвано отъ г. Ив. Пѣевъ и приeто да се печата въ заседанието на историко-филологическия клонъ на 24. X. 1913].

I.

Турска Тракия е въ етнографско отношение почти неизвѣстна земя. Малкото, изнесено до сега върху население, нрави и езикъ, съвсѣмъ не е въ състояние да ни даде една правилна прѣдстава за нея. Послѣдната война будѣше надежда, че и въ тоя затворенъ свѣтъ — едничкиятъ въ Европа, който оставаше още неизвѣстенъ — ще проникне, наредъ съ свободата, и свѣтлината на науката; ала Лондонскиятъ миръ и внезапниятъ обратъ отъ срѣдата на т. г. измѣниха чувствително положението, създадено чрѣзъ оржжие, и цѣла Източна Тракия биде отново повърната къмъ стария редъ на нѣщата. А тъкмо тая Тракия бѣ особено интересна, тъй като отъ край врѣме тамъ се кръстосватъ редъ влияния отъ различни посоки, и едно до друго живѣятъ население, въ които тече славянска, гръцка и прѣдноазиатска кръвь. Източна Тракия съ право може да се смѣта оня културноисторически мостъ, прѣзъ който намира пжтя си, въ византийската епоха и слѣдъ това, размѣната на религиозно-етически идеи, на поетически мотиви и на обреди между народитѣ на Балкански полуостровъ и на Азия, или между гръцкия и българския елементъ по-специално, както това доказватъ нестинарскитѣ танци въ Малко-търновско, кукеровскитѣ празденства въ Виза, и др. И подобно на фолклориста, археологътъ тоже би намѣрилъ въ тѣзи мѣста цѣнни материали за нови съображения върху миналото. Но

Digitized by Google

0214 GR 253 A75 1918

неочакванитѣ събития станаха причина да се отложатъ може би още за дълго врѣме изслѣдванията въ тази посока.

Национално-статистическитѣ отношения въ Източна Тракия прѣди войната не сж съвсѣмъ ясни. Всѣкакви поточни данни за тѣхъ липсуватъ, особено колкото се касае за най-югоизточнитѣ български селища, и цифритѣ, които дава г. Т. Карайововъ въ своя цѣненъ трудъ върху Одрински вилаетъ, „не могатъ да бждатъ вѣрни, а само близки до дѣйствителността“, щомъ сж добити възъ основа на общи прѣсмѣтания.[1]) Отъ тритѣ главни елемента — българи, гърци и турци — сочи да наддѣлаватъ турцитѣ. Тѣ сж почти двойно повече отъ българитѣ, които отъ своя страна се равнятъ на гърцитѣ (около 250,000 души въ вилаета). Но докато гърцитѣ живѣятъ главно по градоветѣ и прѣзиратъ земледѣлието, а турцитѣ не се множатъ чувствително, българитѣ бързо напрѣдватъ. Не само на сѣверъ, въ Одринско, Лозенградско и Малко-търновско, но и на югъ, между долня Марица и Цариградъ, Еркене и Мраморно море, тѣ образуватъ компактна маса, която отъ година на година е растѣла, завладѣвайки и заселяйки опразненитѣ мѣста. Източна Тракия би се прѣвърнала въ най-скоро врѣме, ако събитията не бѣха спрѣли тоя естественъ процесъ, въ прѣдимно български край, съ малки инородчески гнѣзда. И Екзархията, сравнително още слабо застжпена чрѣзъ училища и черкви,[2]) щѣше да прояви тогава по-усилена организаторска работа. Но сега, и за дълго врѣме, надеждата е загубена, тъй като българското население бива насила прокуждано отъ терора на властитѣ и на турскитѣ поселници.[3])

Върху сжществуването на чисто български села въ най-южнитѣ краища, дори до самия Цариградъ, обърна по-особено внимание прѣвъ Офейковъ, въ 1887 г. Пжтувайки отъ Хадъмъкьой къмъ Деркосъ, на втория день на Великъ-день, той чува до едно село свирня на гайда. „Тукъ близо трѣбва да има българско село, си помислихъ азъ; гърцитѣ и турцитѣ гайда

---

[1]) Т. Карайововъ, *Материали за изучване Одринския вилаетъ*, въ *СбНУ*. XIX, 14. Срв. и Г. Димитровъ, *Княжество България*, I (1895), 222.

[2]) Вж. свѣдѣнията у Т. Карайововъ, *цит. съч.* 13-, 148, и Richard von Mach, *Der Machtbereich des bulg. Exarchats in der Türkei*. Lpz. 1906, 72 нт.

[3]) Въ една цариградска дописка на *Frankfurter Zeitung* отъ 25 окт. 1913 се казва: „Източна Тракия измѣнява съвършенно физиономията си. Съ изключение

Digitized by Google

нѣматъ. Гайдата е гласътъ на българщината". [1]) Оказва се, че това е чисто българското село Дели-юнусъ. Тамъ Офейковъ открива още двѣ характерни нѣща за българина: здравеца и бъклицата. „Напразно ще искате да видите гъркиня или туркиня, накичена съ здравецъ; напразно ще търсите въ небългарска градина тая миризлива растина ... Кждѣто и да се прѣсели българинътъ, тамъ започева да расте здравецътъ, започева да се слуша гайдата, тамъ се пие изъ бъклица". Защото и бъклицата е „прѣдимство само на българската народность".

Споредъ Офейкова български села въ Чаталджанска кааза сж Дели-юнусъ, Тая-кадънъ, Деркосъ, Тарфа, Чанакча, Емрихоръ-кьой и Ермени-кьой; въ Силиврийска: Чукуръ-ченгелъ, Куртулмушъ, Голѣмъ-чалтикъ, Калъчлия, Умурга, Дагъ-еникьой, Исеча, Синеклия, Курфалия, Авренъ и Султанъ-чифликъ; а въ Чорленска: Авламъ-бей, Усрулусъ, Кара-сенетъ, Хаджи-шереметъ, Уфусъ, Кара-сентъ, Уксусъ-кьой, Миселимъ, Армаша, Исекче, Араплия и Паша-лахна. „Отъ Силиврия къмъ Родосто, па и въ самата околность на Родосто, има много български села, но азъ нѣмамъ възможность да ги приброя тука ..." [2])

Заинтересуванъ да узнае, отъ кога сж заселени тия българи около Цариградъ, Офейковъ разпитвалъ по разнитѣ села и навредъ получавалъ единъ и сжщъ отговоръ: „че българскитѣ села въ Чаталджанската и Чорленската кааза сж прѣселени въ кърджалийскитѣ врѣмена отъ подбалканскитѣ мѣста, най-вече отъ Чирпанъ, Калоферъ и пр." [3]) Нападани и грабени отъ делибашийскитѣ орди на Еминъ-аговци, жителитѣ на тия мѣста сж бѣгали на югъ и сж намирали работа като работници и ратаи по бейскитѣ чифлици, съ каквито сж усѣяни околноститѣ на Цариградъ. И понеже тѣ се размно-

---

на нѣколко гръцки села между Деркосъ и Мидия, цѣлата страна става мохамеданска. По-рано земитѣ, най-вече около Лозенградъ, бѣха населени съ българи. Сега българитѣ се изселватъ принудително; въ безконечни кервани тѣ напущатъ Тракия, начело съ своитѣ свещенници, и заминаватъ за България. Това масово принудително изселване става бързо, защото въ жилищата и имотитѣ на българитѣ се настаняватъ безимотни турски прѣселенци". — Тѣзи свѣдѣния се потвърждаватъ и отъ други източници.

[1]) Офейковъ, *Бълѣаре подъ стѣнитѣ на Цариградъ*, въ *Пер. Спис.* XXI—XXII, 482.

[2]) Офейковъ, 485.

[3]) Офейковъ, 486.

Digitized by Google

жавали бързо — за голѣмо удивление на гърцитѣ отъ Силиврия и Чаталджа —, скоро основали свои собствени, нови села. Причината за това размножение Офейковъ съзира въ ранната женитба на българитѣ. Докато гръцкитѣ ергени тъдѣва чакали да станатъ на 30, дори на 40 години и да спечелятъ капиталъ, па тогава да се задомятъ, нашитѣ, наопъки, се женѣли вече на 20 години, и на 35 и 40 вече годѣвали синоветѣ и дъщеритѣ си, а на 45 имали внуци. Освѣнъ това, „българскитѣ селяни тукъ иматъ обикновенно много дѣца, а на гърцитѣ Богъ не дава повече отъ едно-двѣ“.[1]) И не е чудно, ако новиятъ етнографски елементъ взима такива голѣми размѣри, на пукъ и за удивление на гръцкитѣ патриоти.

Слѣдъ Офейкова нѣколко думи за българското население въ тая часть на Тракия срѣщаме у К. Иречека, въ статията му „Етнографски промѣни въ България“ отъ 1890 г.[2]) Като сподѣля възгледа на Офейкова за начина и врѣмето на заселението, Иречекъ изтъква за подкрѣпа обстоятелството, гдѣто старитѣ пѫтописци не споменуватъ да е имало българско население между Лозенградъ и Цариградъ: дори въ срѣдата на 18 в. и началото на 19. като крайни български мѣста къмъ югъ се посачатъ отъ тѣхъ селата край гръцкия Ескиполъ. Иречекъ заключава: равнинитѣ на долна Тракия, до Родосто, Деркосъ и Цариградъ, сѫ били завзети отъ български колонисти отъ срѣдата на 19 вѣкъ до войната отъ 1877 год. Поради емиграцията на хиляди български сѣмейства изъ Одринско, Ямболско, Сливенско и Бургазко за Русия, при оттеглянето на рускитѣ войски въ 1829 г., въ тѣзи опустѣли мѣста настѫпя приливъ отъ земледѣлци изъ равнинитѣ на Стара-Загора и Чирпанъ, напустнали селата си подъ натиска на турскитѣ чифликчии. Тѣ сѫщитѣ, както и жители на Родопитѣ и Странджа планина, завзематъ около 1860 год. и по-късно голѣмъ дѣлъ отъ долна Тракия.

Като оставяме на страна въпроса за движението на населението въ свободното Царство,[3]) насъ ни интересува тукъ какъ е станало заселването на изброенитѣ по-горѣ мѣста въ

---

[1]) Офейковъ, 487.
[2]) Прѣв. въ *СбНУ.* V, 500 нт.
[3]) Вж. Л. Милетичъ, *Старото бълг. население въ сѣверо-източ. България,* Сф. 1902 г. За Одринско *тамъ,* 29 нт.

Digitized by Google

каазитѣ между Родосто и Цариградъ. Възползуванъ отъ случая, който заведе българскитѣ войски до Чаталджа и Булаиръ, азъ искахъ да събера на самото мѣсто нѣкои свѣдѣния за битъ и минало на страната, като провѣря сѫщеврѣменно и показанията на Офейкова. Но изглежда, че войнитѣ не сѫ най-благоприятното врѣме за изучвания отъ тоя родъ: въ това трѣбваше да се убѣдя и лично, когато прѣзъ октомври м. г. изминахъ съ щаба на трета армия дългия пѫть отъ Лозенградъ до Чаталджа. Имахъ на умъ да се възползувамъ отъ пѫтуването, за да събера материяли отъ мѣста, които никой не бѣ спохождалъ по-рано. Ала условията бѣха такива, че за по-сериозна работа не можеше и да се мисли. Трѣбва човѣкъ да има само приблизителна прѣдстава за картината на бѣдствията въ новитѣ български земи, за всичкия ужасъ на едно население, ограбено отъ турскитѣ войски, останало често безъ подслонъ и прѣхрана, загрижено да спасява живота си и да улеснява освободителната армия, за да почувствува, колко абсурдна се явява мисъльта за нѣкакви систематически наблюдения. И обективно и субективно тукъ нѣмаше мѣсто за етнографа. Какъ би се рѣшилъ човѣкъ да пита за пѣсни и обичаи хората, хвърлени въ пълна неизвѣстность и съсипани отъ страдания? Притурите ли къмъ това хаоса на движението, когато войски изпълнятъ и изпразватъ денонощно селата, така че, слѣдъ като тая вечерь бѣха нощували турци и задигнали зараньта всичко, на слѣдната нощь се настаняваха българи, ясно е, защо никой не можеше да си събере мислитѣ, и като забрави нуждитѣ и чувствата на момента, да ви говори за живота си, за обичаитѣ и пѣснитѣ въ мирно врѣме. А когато малко по-късно, отъ Виза нататъкъ, се появиха и епидемически болести, работата ставаше още по-трудна. Дохаждаше ми тогава на умъ горчивиятъ опитъ на Венелина, дошелъ въ 1830 г. да събира народнопоетически и езикови материали въ България тъкмо по врѣме на война и чума — и завърналъ се съ празни рѫцѣ.

Всѣкакъ, на двѣ мѣста по пѫтя менъ се удаде да намѣря малко по-свободни хора и да ги разпитамъ за нѣща, които ме интересуваха. Първия пѫть това бѣ въ селото Селиолу при Одринъ, паметно по знаменитото сражение прѣзъ октомври, а втория въ Ермени-кьой, около единъ часъ на сѣверъ отъ Чаталджа и 12 километра отсамъ укрѣпената турска линия.

Digitized by Google

Въ Селиолу прѣспахъ само една нощь въ кѫщата на Сотиръ Стояновъ, селски кметъ и добъръ пѣвецъ, а въ Ермени-кьой прѣкарахъ около 20 дни. И двѣтѣ села сѫ населени главно съ българи; въ първото имаше малко турци, въ второто малко гърци. Жителитѣ на Ермени-кьой сѫ започнали въ послѣдно врѣме да се гърчеятъ, макаръ покрай 120 български кѫщи да имаше само 30 гръцки. Причината бѣ, отъ една страна, че турската власть не търпи, отъ младотурската революция насамъ, ни български езикъ, ни български училища, ни българска народность, — тя е забранила дори невиннитѣ стари празници и пѣсни, така че коледари напр. не смѣятъ да ходятъ срѣщу 25 декември. Отъ друга страна Патриаршията подържа тукъ своя черкова и свое училище, и въ тѣхъ ходятъ още отъ порано и българитѣ, понеже нѣматъ свои. Двамата младежи, които ми описваха положението, казваха: „Езика си нѣма да забравимъ, ама *адетитѣ* си ще загубимъ; махваме *адетитѣ* си, за да бѫдемъ *рахатъ*." Истината обаче е, че и езикътъ почва да се губи; защото, както можахъ да се увѣря самъ, по-младитѣ учатъ охотно гръцки и пѣятъ само гръцки пѣсни, а дѣцата до 10-годишна възрасть въобще не знаятъ вече български: гръцкото училище бѣ ги отчуждило отъ майчиния имъ езикъ. Ако тоя процесъ на елинизация продължава все тъй, не слѣдъ много врѣме отъ българщина въ Ермени-кьой нѣма да остане никакъвъ поменъ. Политическиятъ и културниятъ гнѣтъ ще затриятъ всѣко национално съзнание.

Своитѣ лични наблюдения въ Ермени-кьой и околнитѣ села азъ допълнихъ съ наблюденията на г. Рашко Маджаровъ, който, като участникъ въ войната, е ималъ възможность да обиколи голѣма чисть отъ българскитѣ села около Мраморно море. При оскѫднитѣ свѣдѣния, съ които разполагаме днесь, картината ни се рисува въ тоя видъ.

Въ градоветѣ Силиврия и Чорлу е имало до възстанието въ 76 г. стари български колонии отъ Копривщица и др. мѣста; но, дошли като абаджии и занаятчии, българитѣ сѫ се погърчвали постепенно, като сѫ се сливали съ мѣстната буржоазия (запазвайки имената си: богаташътъ Бошкоолу въ Силиврия, и др.). Въ Чорлу споменътъ за българското потекло на голѣма часть отъ населението е още свѣжъ: когато влизала нашата войска, една баба тичала да види, дали нѣма нѣкой

неинъ роднина отъ Копривщица, а 100 кѫщи отъ махалата въ с.-и. часть на града се обявили веднага български.

Голѣмитѣ и богати села: Синекли, Курфали, Тарфа, Чанакча, Тая-кадънъ, Софъсъ, Пиргосъ, Деркосъ и Авренъ иматъ компактно българско население, което подъ влиянието на патриаршескитѣ свещеници, гръцкитѣ кръчмари и турската власть се гърчѣе отчасть; тѣ сѫ никнали по всѣка вѣроятность чрѣзъ колонизация отъ Странджанско. Така ще е било съ Лозенградъ, Бунаръ-Хисаръ и българскитѣ села на югъ отъ тѣхъ: тамъ се спуска прастарото българско население отъ гористата Странджа и се шири въ мѣстата, останали праздни, щомъ се почувствува по-свободно. Отъ Малко-Търново до Цариградъ доминира сѫщия типъ българи — блондини, и тѣхно огнище изглежда да бѫде Странджа.

Колониитѣ никнатъ около чифлицитѣ. Така напр. Шарпасъ и Ени-чифликъ, голѣми и богати села на Мраморно море, закупили чифлика и го прѣвърнали въ частна собственость; тамъ има само три гъркомански кѫщи, и на тѣхъ турската власть е прѣдала училището и черквата прѣди 3—4 години. Омурджа, пакъ на морето, е никнало като колония отъ Синекли; тамъ има 26 български кѫщи и 26 гръцки. Слѣдъ „Хуриета“ въ 1908 г. българитѣ си повикали свой учитель, но гърцитѣ отъ Ерегли го прогонили. Гуджукъ-сейменъ, старо българско село, екзархийско, се отличава отъ съсѣднитѣ гръцки села по това, че сѣе само жито: сѫщиятъ икономически типъ, както и въ другитѣ български села. Тия и други села, никнали отъ чифлици, сѫ запълвали бързо мѣстата, така че въ скоро врѣме гръцки биха останали само Фенеръ, Чанта, Херменъ-кьой и Ерегли.

Чифлицитѣ и селата започватъ да се пълнятъ съ българско население откакъ войнитѣ въ началото на 19 вѣкъ и чумата обезлюдяватъ края. Чумата е косѣла главно турцитѣ. Българитѣ сѫ събаряли джамиитѣ въ опустѣлитѣ имъ села и сѫ се настанявали: така е било напр. въ с. Каджкьой, гдѣто и сега личи странджанскиятъ типъ Тамъ една баба Рада, на 75 год., бѣ останала и сега чиста българка, стариятъ ѝ синъ знаеше български, а младиятъ на име Петко (викаха му Петкаки) не знаеше вече български. Българскиятъ езикъ се е слушалъ тукъ до прѣди 25 год.; днесъ той е рѣдкость.

Digitized by Google

Нѣкои колонии сѫ никнали отъ прѣселници изъ България. Тия сѫ дохождали като джелепи[1]) или земледѣлци, и щомъ намѣрвали празенъ чифликъ, поселвали сѫ се. Отъ тѣзи ядра се развиватъ села като Чаушлии, Буюкъ-калъчли, Мюселимъ, Чукуръ-ченгелъ, Армашикъ, Карталмушъ, Арапли, Исеча, Бейджелеръ и др., все въ Чарленска и Чаталджанска кааза. Исеча напр. е заселена отъ ловчанци (отъ ловчанскитѣ села) прѣди 40—50 години. Гдѣто тѣзи българи попадатъ при гърцки ядра, или биватъ размѣсени отпослѣ съ гърци (агенти на Патриаршията), тамъ тѣ сѫ се напълно огърчили. Така е станало въ Дерменъ-кьой (отъ 260 кѫщи само 10 се държатъ български; останалитѣ сѫ погърчени или въ процеса на погърчване; това става и чрѣзъ невѣститѣ—българки, които се търсятъ отъ гърцитѣ, като добра работна сила, повече, нежели мързеливитѣ гъркини), Чанта (и сега се намиратъ тамъ три сѣмейства отъ Златица, а пѫдаринътъ е отъ Пиротъ), градеца Фенеръ (на каменни гробове и на една икона стоятъ български надписи; 72 берковски кѫщи още помнятъ българското си потекло), Елбасанъ, Чакълъ, Индже-кьой, отчасть и въ Сиргюнъ (или Дели-юнусъ). Колонистит̀ѣ сѫ идѣли отъ Берковско, Ловчанско, Карловско, Копривщица, Панагюрище, Дупнишко, Софийско, Пиротско, Дебърско, Костурско, и др. мѣста. Понеже тѣ сѫ дохаждали на малки групи, между населението, никнало отъ тѣхъ, владѣе сега голѣма пъстрота въ облекло и говоръ. Тѣ сѫ се огърчвали и по-лесно. За това е съдѣйствувала отъ една страна Патриаршията, като е пращала свои учители и свещеници, отъ друга търговцитѣ-лихвари и кръчмари, отъ третя турската власть, винаги въ услуга на Патриаршията, отъ четвърта — прѣселването на погърченитѣ албанци отъ Янина въ Източна Тракия, което продължава и до днесь.

По-чисть се пази странджанскиятъ типъ хора. Той се характеризира съ сравнително високъ ръстъ и съ наклонность къмъ блондъ, въ облеклото съ чешири отъ тъменъ карно-

[1]) За джелепитѣ (браничаритѣ) отъ Копривщица, които обикаляли цѣла Европейска Турция и държали зимѣ стадата си овни по Одринско, срв. Iак. Груевъ, *Моитѣ спомени*, Пловдивъ 1906, 8 нт. Тамъ и за абаджиитѣ, що карали стока за Цариградъ, Анадолъ, Египетъ и островитѣ. Срв. още К. Иречекъ, *Пѫтувания по България*, Пловдивъ 1899, 334, 352, 358 и Т. Карайововъ, *цит. съч.* 21.

Digitized by Google

батски тефтикъ и прѣдимно черна чалма, съ висулка отъ едната страна. Тоя типъ у насъ се срѣща въ Казълъ-агашко. Въ турска Тракия той владѣе както между добрѣ запазенитѣ българи, така и между гърцитѣ отъ българско потекло въ Дерменъ-кьой, Кадж-кьой и др. Истинскиятъ гръцки типъ е по-другъ.

II.

Покрай общитѣ етнографски отношения менъ ме интересуваха по-специално обредитѣ и пѣснитѣ, свързани съ двѣтѣ важни дати въ простонародния календарь: 24 юний и 25 декемврий. Заетъ съ изслѣдването на еньовъ-денския и коледния цикълъ религиозно-поетически традиции, азъ искахъ да прибавя къмъ публикуванитѣ вече материали нѣкакво градиво и отъ непозната Тракия, съ цѣль да се изобрази по-пълно картината на обичаитѣ. Това, което успѣхъ да събера, изнасямъ сега тукъ. То прѣдставя интересъ, особено колкото се отнася до пѣснитѣ отъ Ермени-кьой, и за диалектолога, тъй като образци отъ говора въ тия мѣста нѣмаме никакви. Поради говора тъкмо — и той спада къмъ т. н. рупска група[1]) — ний печатаме текстоветѣ in extenso, макаръ тѣ да сѫ въ нѣкои случаи само варианти къмъ познати теми, както е указано по-долу. Инакъ материалитѣ попълватъ една блѣзна въ народно-поетическата топография и даватъ основа за по-пълни съображения относително историята на пѣснитѣ и на обичаитѣ свързани съ ония дни.

Въ първата часть на моитѣ *Студии върху българскитѣ обреди и легенди,* гл. X, се подържа мнѣнието, какво обичаятъ, извѣстенъ у насъ подъ името *Еня* и празднуванъ най-често на 24 юний или на Нова година, възлиза къмъ сродния гръцки обичай Κλήδονας[2]). Доказателство за това прѣдставя,

---

[1]) Срв. за нея Л. Милетичъ, въ *Старото бълг. насел.* 30, *Das Ostbulgarische,* 208, *СбНУ.* XXI, 93, *Die Rhodopemundarten* (1912), 6 и нт. и А. Теодоровъ, въ *Сборникъ статей по славяновѣд., посвящ. Проф. М. Дринову*, 111 нт. Досѣжно правописа въ тия пѣсни, спазени сѫ началата, прѣдявени въ моя *Фолклоръ отъ Еленско (СбНУ.* XXVII). Колкото се отнася до непослѣдователността на произношението въ извѣстни случаи, тя е дѣло на колебанието между естественъ и мелодически говорь, или на влияние отъ гръцки езикъ (*зж* вм. *ще*, и др.). Ний не искахме да я отстранимъ изкуствено.

[2]) Къмъ описанието на гръцкия обичай трѣбва да добавимъ сега и показанията на J. C. Lawson, *Modern Greek Folklore and Ancient Greek Religion.* Cambridge 1910, 304.

Digitized by Google

както тъждеството на основнитѣ елементи въ двата случая, необяснимо при спонтанно зараждане, така и старинното потекло на гръцкия обичай, който, по всичко сѫдено, сочи напълно домашенъ, имайки за прѣдтеча старогръцкото прокобяване, ἡ κληδών въ *Одисея* (XVIII, 117) и μαντικῇ ἀπὸ κληδόνων у *Павзания* (IX, 11, 5 или VII, 22, 2). Въ полза на това прѣдположение говори и обстоятелството, гдѣто найдобрѣ е опазенъ обичаятъ въ южна България и Македония, въ мѣста, изпитали по-непосрѣдствено и по-силно гръцко влияние,[1]) когато въ западна България той е или по-слабо разпространенъ или съвсѣмъ неизвѣстенъ.

Даннитѣ, които се изнасятъ сега, идатъ да подкрѣпятъ още веднажъ това прѣдположение. Тѣ прѣдставятъ голѣмъ интересъ откъмъ тая страна, че показватъ нагледно, какъ става прѣминуването на обичая отъ една страна въ друга. Това, което се наблюдава днесь, не е нищо друго, освѣнъ повторение на стария процесъ при заемане. Въ Ермени-кьой, именно, гдѣто гърци и българи живѣятъ въ непосрѣдственъ дотикъ и гдѣто гръцката културна стихия завладява постепено българската народность, ний имаме живо свидѣтелство за усвояването на гръцкия Клидонъ отъ българитѣ. Понеже всички българи знаятъ гръцки, тѣ празднуватъ обичая често заедно съ гърцитѣ, като пѣятъ на гръцки и относнитѣ тукъ припѣвки; но и кога го празднуватъ отдѣлно, безъ гърцитѣ, тѣ не промѣнятъ нищо отъ характера на церемонията и отъ езика на пѣснитѣ. Праздникътъ въ Ермени-кьой показва нѣкои отклонения отъ общогръцкия обичай. Така напр. момичето, което срѣщу Еньовъ-день черпи „мълчаната вода“, трѣбва не само да бѫде дѣте на живи родители, но и да носи нѣкакво единствено име въ селото. Послѣднитѣ двѣ години момичетата съ такива имена се казвали Πανώρια и Θεοπούλα. Послѣ, наричанията иматъ по-особенъ характеръ, нежели записанитѣ досега, и оправдаватъ напълно особеното си име тукъ, ἐρωτικά, наспроти обикнатото другадѣ ῥιζικά. То сѫ, именно, любовни изповѣди и заклинания, проклятия и укори по адресъ на невѣрния любовникъ, както показватъ слѣднитѣ четири двустишия:

---

[1]) *Списание на Бълг. Ак. на Наукитѣ*, кн. IV, 91.

Digitized by Google

1.

῞Οσου βραδάει ἡ βραδυὰ καὶ ὅσου βαφαίνει ἡ νύκτα,
Μὲ τρώγει ὁ πόνος τῆς καρδίας καὶ ἠθικῆς ἡ πίκρα.

(„Колкото напрѣдва вечерьта и нощьта става по-тъмна,
Толкова повече ме яде болката на сърдцето и душевната горесть").

2.

᾿Αν ἦτο νὰ μ'ἀρνησθῆς, γιὰ τί νὰ μ'ἀγαπήσῃς;
Πρῶτο ν'ἀνάψῃς τὴν φωτιά, κ' ὕστερα νὰ τὴ σβύσῃς;

(„Ако трѣбваше да се откажешъ отъ менъ, защо ме обикна?)
Първо да запалишъ огъня, и послѣ да го угасишъ?")

3.

Μ' ἀρνήσθηκης, πουλάκη μου, καὶ θὰ τὸ μετανοιώσῃς,
Σὲ ἄλλα χέρια θα μὲ ἰδῆς σαν τὸ κερὶ θὰ λυωσῃς.

(„Отказа се отъ менъ, пиле мое, но ще се каешъ:
Въ други ржцѣ ще ме видишъ, и ще се стопишъ като свѣщь".)

4.

Μ' ἀρνήσθηκης ποῦ ν'ἀρνησθῆς τῆς μάννα σου τὸ γάλα,
Καὶ νὰ σὲ 'ρίξ' ἡ τύχη σου σὲ βάσανα μεγάλα.

(„Отказа се отъ менъ, — да се откажешъ отъ майчиното си млѣко,
И да те хвърли сждбата ти въ голѣми страдания".)

Тѣзи 'ερωτικά, подобни на които срѣщаме въ сборника на Passow [1]) прѣдставятъ прѣди всичко интересъ за гръцкитѣ фолклористи. За насъ тѣ сж важни дотолкова, доколкото остановяватъ начина за прѣдаване поетическитѣ мотиви отъ една национална срѣда въ друга. Гдѣто езикътъ на оригинала е достжпенъ на заемача и му служи дори въ частния животъ, тамъ мотивътъ пази първоначалната си външна форма ненакърнена; гдѣто, обаче, етническитѣ отлики изпжкватъ по-отчетливо, мотивътъ се прѣдава вече чисто прозаически, като идея, затова новата обработка въ стихове се отдалечава чувствително отъ оригинала. Така се обяснява голѣмата разлика между български и гръцки дистихи при Епята, разлика, която засѣга еднакво и форма и съдържание. Гръцкитѣ сж по пра-

[1]) Нашиятъ № 2 отговаря на № 68 у A. Passow, *Popularia carmina graec. rec.*, Lipsiae 1860, c. 489, а № 4 напомня по рими № 541, c. 535.

Digitized by Google

вило римовани, съ размѣръ (8 + 7)², както показватъ и горнитѣ примѣри; българскитѣ иматъ, наопъки, размѣръ (5 + 5)² или (4 + 4)², приспособявайки се така къмъ формата на любовнитѣ и обреднитѣ пѣсни. Досѣжно съдържанието, прави впечатлѣние, гдѣто гръцкитѣ наричания указватъ на една градска култура и на опрѣдѣленъ по-високъ идеалъ за щастие, когато българскитѣ иматъ за изходна точка изключително селския битъ и прѣдопрѣдѣлятъ често нещастие. Еднитѣ говорятъ за корабъ, който носи отъ Англия вѣнеца за момата; за позлатена постеля, що се шие въ Цариградъ; за златни ножици, които режатъ бархатъ и прикя на момата; за мома, която може да стои съ скрьстени ржцѣ, понеже щастието ѝ работи за нея; за огърле отъ бисеръ на момината шия и паликаре на моминото ложе; пожелаватъ, колкото дупки на ситото, толкова и роби въ кжщи; и т. н.[1]) Другитѣ, въ съгласие съ житейскитѣ несгоди и вѣроятната сждба въ брака, прѣдвѣщаватъ „парцалище на гноище"; „свито куче на камъче"; „искри изкачатъ изъ кузничка"; „драна крава по поле реве" (гайдарь); „прѣзъ долъ бѣга, върви стяга" (гурбетчия); „ветава крина, ново дъно" (вдовецъ); „зелена тиква прѣзъ плетъ виси" (градинарь); „пъстра фтичка подъ трънчица, дъждъ я вали, тя не бѣга" (овчарь) — безъ, разбира се, да забравятъ, че има и по-завидна участь: „злати гриви на постеля дрънкатъ"; „позлатенъ топоръ врата бие"; сребърно тасче по Дунавъ плава"; и т. н.[2]) Отразяватъ ли гръцкитѣ наричания единъ по-веселъ погледъ върху живота и по-скоро мечтата, отколкото дѣйствителностьта, българскитѣ сж проникнати отъ песимизъмъ и носятъ по-реалистически отпечатъкъ. Еднитѣ клонятъ къмъ идеализация, другитѣ къмъ хуморъ.

За да допълнимъ картината на праздника въ с. Ерменикьой, трѣбва да кажемъ още, че срѣщу Еньовъ-день тукъ кладятъ огньове, които младитѣ прѣскачатъ, като турятъ единъ камъкъ на главата си и като казватъ:

Πάει ὁ κακὸς ὁ χρὸνος,
ἦρθε ὁ καλὸς ὁ χρόνος.
(„Отиде си лошата година,
Дойде хубавата година").

[1]) A. Thumb, *Zschr. d. V. f. Volkskunde,* II, 396—7.

[2]) Г. Раковски, *Бълг. Старина*, 32; Д. Мариновъ, *Извѣстия на Етн. музей* I, 19; Янковъ, *Бълг. нар. пѣс.* 259.

Нѣкои непознати подробности показва празднуването на обичая въ Селиолу. Пѣснитѣ, записани тамъ, не сж извѣстни отъ другадѣ.

На „Янюф-ден" моми и ергени се сбиратъ заранььта, да празднуватъ „Янюву бу́ли" („Ура́к гилини́", т. е. „жетварска булка" казвали турцитѣ, тъй като отъ Еньовъ-день почвала жетвата). Това става около 2 часа слѣдъ изгрѣвъ слънце, въ кжщата на момиченцето (на възрасть до 7 години на родители отъ първо вѣнчило), което е избрано за „янюфчи" или „янюву були". Това момиченце бива облечено въ мжжка риза съ дълги ржкави, на лице носи червено було, на глава „сребърна китка" (отъ сребърни парички на стойность до 200 гроша, които се вематъ отъ нѣкоя булка), опасва се съ „българенски" сребъренъ коланъ, който може да струва до 150 гроша, и нахлува на крака „папуцаки" врѣзъ чорапитѣ. Всѣка отъ момитѣ носи „булката" по редъ на рамо. Щомъ приготвятъ всичко, тръгватъ по пладнищата на овцетѣ — изъ село, на воденица, на лозята, на керемидчийницата — и, както вървятъ, играятъ хоро и пѣятъ:

Ой Яни, Яни, ти свити Яни!
Тръгнъл и Яни с кулá зж бúли,
Срежбж гу срешнж Янувътж майкж:
Върни сж Яни, върни се сине!
Фчерж минѣіж малите моми,
Фчерж минѣіж, тж ги убрáіж
Крави зж мляку, уфчен[1]) зж маслу.
Клепалу клепж рану ми рану,
Рану ми рану, рану ф ниделіж,
Нж Іиримúіж, нж два празници,
Дúмнътж юдж свадбж правеши.
Сúнж жéниши, щеркж глáвиши.

Слѣдъ това момитѣ пѣятъ:

Петър дружинж думъши:
Дружинж вярнж згувóрнж,
Карайти віж стадуту,
Ас кіж нъпрáдіж дж идж.
Сякъдіж кунак имъúми[2]),
Нж Търнуф селу гуляму

[1]) На овце.
[2]) Имахме.

Digitized by Google

Тамкѫ си кунак нямъми,
И тамкѫ кунак дѫ сторим.
Яс си мумитіѫ пузнавъм,
Куіѫ й мумѫ женіънѫ,
Куіѫ й (мумѫ) лѐфтирѫ:
Куяту мумѫ й женіънѫ,
Незин ѝ столѫ падъни;
Куіѫ й мумѫ лефтирѫ,
Незини двори метіъни,
Незини столи ре́діъни.

Като изходятъ съ тия и други пѣсни пладнищата, къмъ обѣдъ момитѣ взематъ единъ мѣденъ котелъ и отиватъ на мегданя. Тамъ четири моми опватъ единъ месалъ, „кладът януфчиту в миса́лю" и го вдигатъ надъ устата на кладенеца. Тогава момцитѣ думатъ на момичето да каже: „Сига мумцитіѫ кѫ зя иляду, моми зѫ кош плявѫ", а момитѣ му думатъ да каже обратното. Момичето се сбърква (защото го заплашватъ, че ще го пуснатъ въ кладенеца), и казва едното или другото, за голѣмъ смѣхъ на дружината. Послѣ напълнятъ отъ кладенеца котела съ вода; момитѣ турятъ вѫтрѣ киткитѣ отъ главитѣ си, всѣка китка съ „нишанъ" (било цвѣте, било конецъ). Котельтъ бива покритъ съ бѣлъ месалъ. „Янюфчиту" тогава бръква съ рѫка въ котлето и вади по редъ киткитѣ. За всѣка китка има и припѣвъ. Припѣва се на първата китка и послѣ на другитѣ така:

1. Ой Янч, Яни, ти свити́ Яни,
Извъди, Яни, щу іѫ нът вудътѫ.[1])
Койту й чистит, чистит и рудуви́т,
Негувѫ киткѫ нъпрет дѫ излези.

2. Нѫ тънку кръсле́ стребърен дивит'.

3. Нѫ бяля шиіѫ жълти ълтъни.

4. Ф Стамбул дѫ иди, гуведѫ дѫ карѫ.

5. Скъсъну киче пълну със дяцѫ.

6. Малкѫ гърдинкѫ пълпѫ със (п)че́ли.

7. Нѫ жилкѫ дѫ сіъди́, бурчак дѫ бире́.

8. Нѫ бели нози черни кундури.

---

[1]) Първитѣ два стиха влизатъ въ всѣки припѣвъ нататъкъ.

Освѣнъ това, срѣщу Еньовъ-день вечерьта бератъ по нивитѣ 40 билки; съ тѣхъ женитѣ си миятъ главитѣ прѣди изгрѣвъ слънце, думайки: „какту сѫ върти слънциту, тъй дѫ ми търчи кусѫтѫ". — Къмъ познатата прѣдстава за прѣвъртане на слънцето на Еньовъ-день (*Студии* I, 98) е прикрѣпена тукъ една анологическа магия, която се осланя и върху вѣрата въ цѣлебната сила на водата въ котела, гдѣто сѫ топени цвѣтя отъ 24 юний.

Празднуването на Еньовъ-день въ Селиолу показва найголѣмо родство съ обичая въ Бургаско, както е описанъ отъ С. Руссевъ и Д. Мариновъ[1]), и това твърдѣ естествено, като се има прѣдъ видъ близостьта на мѣстата. Съвсѣмъ новъ елементъ се явява симулираното спускане въ кладенеца — несъмнѣно късна локална вноска съ комическо назначение. Пѣснитѣ, на свой редъ, колкото и самостоятелни по мотивъ, тоже указватъ на извѣстна връзка съ пѣснитѣ отъ ония мѣста. Така, въ първата наша пѣсень герой се явява самъ Свети Еньо, и то въ качеството си на „бильоберъ", както живѣе въ съзнанието на народа. Светецътъ е тръгналъ рано на своя день „съ кола за биле". Тая поетическа идея е сугурно отгласъ на оная за сбиране билки отъ момитѣ, при което вмѣсто опрѣдѣлена мома-героиня се поставя самиятъ светецъ. Подобенъ мотивъ имаме отъ Софийско:

Рано рани Маргита девойка
Рано рани, на день на Іаневден,
Рано рани, рано да отиде,
У полето, у росно ливагье,
Да набере цвекье мериэливо,
Да увиіе Іаневската китка[2]).

Развитието нататъкъ въ двѣтѣ пѣсни е различно. Въ софийската момата-билеберка срѣща по редъ овчарь, орачъ и терзия, които ѝ прѣдлагатъ да обиятъ росата по трѣвата, та да не си мокрѣла поли и чехли; тя отбива първитѣ двама и си намира за прилика терзията. Наспроти това реализувано гадание (никнало въ съгласие съ наричанията при вадене пръстенитѣ). въ пѣсеньта отъ Селиолу излиза майката на

[1]) *СбНУ*. III, 272; *Извѣстия на Етн. музей* I, 15 нт.
[2]) *СбНУ*. II, 12. Записвачътъ прѣдава пѣсеньта просто като „любовна", когато тя явно е обредна ивановъ-денска.

Digitized by Google

светеца, да му съобщи, че трѣвитѣ сж обрани още вчера отъ „малитѣ моми", за да се дадатъ на крави за млѣко и на овце за масло. И тая сжщата прѣдстава за магическата плодородна сила на еньовъ-денското биле срѣщаме въ песеньта отъ Казълъ-агашко, записана отъ Д. Мариновъ. Тукъ Домна царица пита слънцето, що грѣяло високо, дали не знае „биле за рожба", и получава отговоръ, че това биле го „кажатъ много далеко и много скжпо", —

Чобанъ го бере стадо да кърми,
За шеро егнье, за пресно млеко.

Нататъкъ тая пѣсень минува къмъ разреда на ония за слънчова женитба, изучени отъ Д. Матовъ[1]), защото Домна, като вари и пие билето, добива за рожба света Марина, която слънцето харесва и вдига въ „синьо небе". Насата пѣсенъ пъкъ, безъ всѣко развитие на основния мотивъ, изтъква, подобно на казълъ-агашката, една черта отъ обстановката, повторена и въ пѣсень отъ Русокастро:

Клепало клепе рано въ неделя,

и завършва съвсѣмъ неочаквано съ образа на юдата, що прави сватба. „Димна юда" се вѣстява и въ други наши пѣсни като „дивна юда" съ „дивно крилце самодивско" или въ „дивна града самодивска, самоюдска" (*Върбански* № 209, № 445), „димнж юдж сжмувила" (*Илиевъ* № 274), „дивни юди самовили" (Любеновъ, *Самовили,* 125), по-често съ епитета „силна" (*СбНУ*. XI, 6, *Шапкар*. № 8: „самовили силни юди", и пр.).[2]) Мотивътъ, обаче, за сватба, гдѣто юдата жени синъ и глави дъщеря, е непознатъ. Той намира успоредица отчасть въ широко разпространенитѣ пѣсни за женитба на змѣй за мома — и такава една нова, отъ с. Комарево, Айтоско, дава Д. Мариновъ[3]); отчасть въ сжщата оная пѣсень отъ Казълъ-агашко за Домна царица, гдѣто тая, слѣдъ като добива рожба — мома, жени я за слънцето. Тия мотиви за женитба на слънце, змѣй, юда, се прикрѣпятъ вторично къмъ Еньовъ-день, въ зависимость отъ характера на пѣснитѣ и обредностьта му; защото Еньовъ-день е праздникъ на младитѣ, а главното, което интересува

[1]) *СбНУ*. X, 278 нт.
[2]) Срв. Бл. Ангеловъ, въ *Изв. на семинара за Слав. фил.* III, 14.
[3]) *Op. cit.* 17; Бл. Ангеловъ, 35.

Digitized by Google

тоя свѣтъ, е прѣдугаждането на бѫдащето сѣмейно щастие. Така се обяснява и съдържанието на втората пѣсень отъ Селиолу, съ нейното основно настроение:

Яс си мумитіѫ пузнавъм,
Куіѫ й мумѫ женіънѫ,
Куіѫ й мумѫ лефтирѫ.

III.

Въ Ермени-кьой, въ течение на 3 седмици до Коледа, значи отъ деня на Св. Никола, около 20 момци се сбиратъ надвечерь въ селската кръчма, да научатъ неопитнитѣ („аджамиитѣ“) между своитѣ другари на пѣснитѣ, които се пѣятъ срѣщу Коледа. Отъ Св. Никола, Св. Игнатъ, или кога настѫпятъ коледнитѣ пости, почва разучването на пѣснитѣ, въ нѣкоя частна кѫща, въ Русенско,[1]) въ Добричко[2]) и въ Софийско,[3]) когато въ Хасковско[4]) неопитнитѣ момци слѣдватъ пѣвцитѣ изъ село на самата Коледа и така се готвятъ за пѣвци за до година.

Дружината коледари се раздѣля на двѣ групи отъ по 10 души; тѣ ще обикалятъ разни махали на селото. Всѣка група се разпада на два хбра: единиятъ пѣе два стиха, другиятъ отпѣва слѣднитѣ два — и така до края на пѣсеньта. Подобно сѫ устроени пѣвческитѣ хорове и другадѣ. Въ Ловчанско,[5]) обаче, 2 пѣвци пѣятъ една пѣсень, а другитѣ двама друга, когато въ Софийско[6]) двата хора отъ по двама пѣвци пѣятъ едни и сѫщи стихове.

Докато разучватъ пѣснитѣ, събранитѣ въ кръчмата пиятъ вино и ракия. „Ако не пиемъ, не можемъ да пѣемъ“, казваше ми момъкътъ, когото разпитвахъ.[7]) Влѣзе ли нѣкой при тѣхъ

---

1) *СбНУ.* XIII, 4.
2) *СбНУ.* IX, 4.
3) *СбНУ.* I, 1, V, 3.
4) *СбНУ.* I, 10.
5) *СбНУ.* VI, 3.
6) *СбНУ.* V, 3.
7) За нѣщо подобно говори и софийската пѣсень *СбНУ.* VIII, 6:

Сабрале се сабор момци,
Сабор момци отбор момци,
Отбор момци коледаре . . .
Сабрале се на меана,
Та си піiат руіно вино,
Руіно вино, баш ракиiа.

Digitized by Google

прѣзъ това врѣме, той ще-неще трѣбва да изслуша една пѣсень и да плати за това нѣщо. Съ паритѣ се плаща виното.

Срѣщу Коледа дружината тръгва, всѣка отъ двѣтѣ групи по отдѣлно, отъ кѫща на кѫща, на чело съ т. н. „попъ“, който казва на край особената „дува“ (молитва, благословка). Влѣзатъ ли въ една кѫща, пѣвцитѣ изпѣватъ една или нѣколко пѣсни, слѣдъ което домакинитѣ имъ поднасятъ хлѣба „колакъ“, съ 20, 10 или 5 гроша отгорѣ му.

Пѣснитѣ въ Ермени-кьой сѫ на брой 12. Числото имъ е строго опрѣдѣлено, и то нито се увеличава, нито се намалява, споредъ свидѣтелството на двамата най-лични пѣвци въ селото, Панайотъ Паскалевъ и Юргаки Николовъ (и двамата 28-годишни, първиятъ женenъ, вториятъ главе́нъ). Тоя фактъ говори несъмнѣно за едно състояние на вкаменелость и циклизация, което прѣдхожда измирането на народнопоетическата традиция.

Всички пѣсни сѫ ad hominem. Тѣ сѫ нагодени къмъ възрастьта и жизненитѣ интереси или идеалитѣ на лицето, прѣдъ което се пѣятъ. Три сѫ назначени за ергенинъ, три за мома, една за младоженецъ, двѣ за домакинъ, една за жена, една за джелепинъ и една за дѣте. Тукъ ги даваме въ реда, по който бѣха изпѣти, като правимъ кратки указания на паралелитѣ имъ въ печатнитѣ вече сборници.

1.

Седнал ми я добър юнак
Нѫ чърдаци пузлатени.[1])
Кон му цвили ясни му гласе,
Ясне му гласе зѫ пуіене,
Йощи му пу-ясни зѫ зубене.
Милѫ му сестрѫ юдгуваріѫ:
Йой тѫ тебіѫ, миліън брайно,
Кон ти цвили ясни му гласе,
Ясне му гласе зѫ пуіене.
Йой тѫ тебіѫ милнѫ сестрѫ,
Нъпуій гу съ мярѫ вину,
Зъзубй гу с кило урис,
Юсидлй гу сину сидло,
Юбиздй гу желтѫ юздѫ,
Прифърли му смѣрни смоци,
Дѫ сѫ качи добър юнак,

---

[1]) Тоя стихъ се повтаря нататъ. слѣдъ всѣки другъ.

Тѫ дѫ иди лоф дѫ лови.
Лоф дѫ лови дребнѫ ловѫ.
Той ни ми найди дребнѫ ловѫ,
Яду ми найди малкѫ мумá.
Бутнъл конче къмду нéхе,
Притъпкъл хи пъстрим пулѝ,
Згинъл хи рýсѫ кусѫ́.
Прувикнѫ сѫ малкѫ й мумà:
Йой тѫ тебіѫ добър юнак,
Зъщо тъпчиш пѣстрим пòли
Зъщо ми гѝниш русѫ кусѫ?
Йой тѫ тебіѫ малкѫ й мума,[1])
Ти дръш конче зѫ юздатѫ,
Чи си кóнюм ступàницѫ
И юнакум згуденицѫ.
Тебіѫ пеім, богѫ славим,
Ут богѫ ти млогу здрави!

Тая пѣсень (за ергенинъ) спада откъмъ идея къмъ мотива *Лудо младо краде съ хитрость мома,* безъ да се покрива съ нѣкоя отъ познатитѣ версии. Началната ситуация напомня коледната отъ Варненско *СбНУ.* VIII, 13 („Горе седи добър іунак — Горе седи на чердаци"), гдѣто момъкъ лови съ мрѣжа мома вмѣсто риба; а цвиленето на коня и въпросътъ на сестрата — коледната отъ Добричко *СбНУ.* IV, 5, гдѣто майката на юнака го подсѣща за коня му. Краятъ е общо мѣсто и за други отъ тия пѣсни, напр. за № 9.

2.

Пуфанъл [2]) сѫ добър юнак
Снощи вечър нѫ кладіъпче
Прид мумите нѫ мумците:
Имъм коніѫ ветър гони,
Зѫ ден светѫ́ убихождa,
Убихождѫ и духождѫ.
Юд де гу зъчу яснуту слънци,
Яснуту слънци ясну грей:
А бре Рабре, ти бре Рабре,
Ни іе дубре дѫ сѫ й фалиш.

---

[1]) Липсата на очакваното „Отговаря добъръ юнакъ" или подоб. се обяснява съ хоровото изпълнение на стиха. Щомъ отговорътъ е вложенъ въ устата на другъ пѣвецъ, смѣта се за излишна тая връзка между двѣтѣ рѣчи, като ясна отъ само себе си. Така и въ други пѣсни нататъкъ.
[2]) Похвалилъ.

Digitized by Google

Ялѫ дѫ сѫ фаним вярѫ ют богѫ,
Вярѫ ют богѫ, лютѫ клетвѫ:
И ти меніѫ ку нъдминиш,
Зѫ[1]) ми земиш милнѫ сесрѫ;
Чи я тебіѫ ку нъдминѫ,
Жѫ ти земѫ бързѫ коніѫ.
Станѫли сѫ, фанъли сѫ
Сутрум рану нъпреш слънце.
Слънцету я ф изгрявъни,
Добър юнак коніѫ схудѫ;
Слънцету я нѫ пладнинѫ,
Добър юнак нъсред зиміѫ.
Куп зъкупи, щир зъщири
Дѫ си вързи бързѫ коніѫ,
Тѫ извади бял мъждрагѫ
Дѫ сѫ нъпий руйну вину.
Кък гу пияше, сън гу зъюснѫ,
Тѫ си легнѫ, тѫ си зъспа.
Кончету му пуцвилнълу,
Пуцвилнълу путропнълу,
Съз гласуве небо й дигѫ,
Със ноги си земіѫ[2]) й биіи:
А бре Рабре, ти бре Рабре!
Що ти беше верѫ[3]) ют богѫ,
Що ти беше верѫ ют богѫ,[4])
Верѫ ют богѫ, лютѫ клетвѫ?
Ти юстанѫ йбрис меніѫ,
Яс юстанъх йбрис тебіѫ.
Стани, стани, та си вързи
Та си вързи сънлива главѫ,
Та си фарли лявѫ ногѫ,
Дур нъмеcтиш деснѫ ногѫ,
Дур нъместиш деснѫ ногѫ,
Я зъброя девіът — десіът,
Я зъброя девіът — десіът,
Девіът — десіът кадълъкѫ.
Слънцету я ф икиндиіѫ,
Добъръ юнак порти биіи,
Порти биіи чемширови:
Изляс, изляс ти слънчувѫ,
Изляс изляс ти слънчувѫ,

[1]) Ще. По-долу: *жѫ.*

[2]) По-горѣ: *зиміѫ.*

[3]) По-горѣ: *вярѫ.*

[4]) Стихътъ се повтаря, за да има двустишие за втория пѣвецъ, както е и по-долу на четири мѣста.

Digitized by Google

Ти слънчова [1]) милж серсж,
Ти дръш конче зж юздатж,
Чи си конюм ступаницж,
Ти си конюм ступаницж
И юнакум згудиницж.[2])
Тебіж піеим, богж славим,
Ют богж ти млогу здрави!

Тоя № (пѣсень за ергенинъ) разработва мотива *Юнакъ и слънце се надварятъ*. Най-близъкъ е недовършениятъ вар. отъ с. Пирокъ (Лозенградско), въ *СбНУ*. XVI—XVII, 13; малко или много отдалечени сж *Илиевъ* № № 6, 56 и 64, *Бончевъ* № 112, *Качановски* № 23, *Безсоновъ* 5, *СбНУ*. III, 12, 13, 25, XII, 3, XIII, 10, XVI, 14, Тодоровъ, *Бълг. н. пѣс*. 14, *Върбански* № 451.

3.

Ирхáнгеле, Мирхáнгеле!
Що ти сж порти растурéни,
Равни доре разметени,
Сиви кóне изведени,
Рет пу редум наридени,
Сини седлж юседлéни,
Желтж юздж юбиздени,
Нж седлоту гремътúче,
Ф ръки държи буйнум кóпе?
Дж ни ми мислиш, Ирхангеле,
Влашкж земіж бой дж биеш,
Влашкж земіж бой дж биеш,
Низ Бугданскж плян дж плéниш?
— Снощи ми вечър кундúл душло,
Ют три страни кълéзмицж.
Първж ми беше кълéзмицж
Луди млади дж винчавам;
Фторж ми беше кълéзмицж
Малки децж дж кръщавъм;
Третж ми беше кълезницж
Пу-гулямки дж нъблúцам.
— Ирхангеле, Мирхангеле!
Чи кжту ми си кум кумувъш,
Кум кумувъш, сват сватувъш,
Ют нидяле ду нидяле,
Ют нидяле ду нидяле,

[6]) По-горѣ: *слънчува*.
[7]) По-горѣ, въ № 1: *згуденицж*.

Digitized by Google

Ют пунделник ду пунделник,
Чи къкво ти сѫ дар дърили?
— Дъриха мѫ мърнѫ чохѫ,
Мърнѫ чохѫ никруенѫ,
Тенкѫ ризѫ кипринենѫ.
Тебіѫ пеим, богѫ славим,
Ют богѫ ти млогу здрави!

№ 3 (за жененъ човѣкъ) съдържа мотива *Архангелъ Михаилъ каненъ съ три калески*. Срв. *Илиевъ* № № 59, 118, *СбНУ*. I, 13, IV, 13, Титоровъ, *Бълг. въ Бесарабия* 272. Въ други варианти вмѣсто Архангелъ Михаилъ се явява Данъ войвода или самиятъ „станянинъ“, комуто пѣятъ: *Илиевъ* № 128, *СбНУ*. II, 4, V, 13, VII, 11, XII, 5, XIII, 11, *Общъ Трудъ* III, 84, *Върбански* № № 28 и 447. Първоначална сочи да бѫде редакцията у *Титоровъ*. Тукъ коледаритѣ пѣятъ, кога влѣзатъ въ двора на домакина:

Стани нине, господине,
Че ти идатъ добри гости,
Добри гости коледари,
Че ти носятъ три калески:
Първата е да вѣнчавашъ,
Втората е да кръщавашъ,
Третата е да прощавашъ.
Стани нине, отвори ни.

Този простъ величаленъ мотивъ (срв. *СбНУ*. VIII, 24, IX, 8 *Върбански* № 28) се попълня нататъкъ въ двѣ посоки. Изказаното като идеализация на домакина се прѣвръща отъ покана въ свършенъ фактъ; самъ домакинътъ е, който на въпроса на коледаритѣ, защо му сѫ порти отворени и коне изведени и оседлани, отговаря (чрѣзъ едно отрицателно сравнение, станало общо мѣсто: „Нито мисля бѣгъ да бѣгамъ, — бѣгъ да бѣгамъ, плѣнъ да плѣня — въ Влашка земіѫ и Богданскѫ“), че е каненъ съ три каляски. И така въ вар. отъ Болградъ, *Общъ Тр.* III, 74. Но вмѣсто домакина може да се подстави и други герой, и като такъвъ се вѣстява ту обикнатиятъ въ обреднитѣ пѣсни Данъ войвода, господаря на широката земя отвѫдъ Дунавъ, ту кумътъ отъ нар. приказки, Архангелъ Михаилъ. — Оригиналенъ е завършекътъ въ наш. вариантъ: даряването на кумеца.

Digitized by Google

4.

Пузгудил сѫ дели ми Марку,
Куладе ле[1],
Дели Марку, кралюм сине,
Тѫ зъдигнъл малък гудеж,
Малък гудеж, два дни три дни,
Свърши му се ясприти,
Се ясприти и дребнити.
Той ютиди у уйчу си,
У уйчу си, ю брайнѫ си,
Тѫ путропъл, тѫ пухлопъл,
Дели ми Марку, кралюм сине,
Тѫ излези негуф юйчу,
Дели Марку, кралюм синѫ[2])
— Зáщо ми тропъл дели ми Марку,
Дели Марку, кралюм сине?
— Язи дойдух яз ду тебе,
Дели Марку, кралюм синѫ,
Дѫ ми дадеш малку яспри,
Малку яспри, малку дребни.
Той му дади малку й млогу,
Дели Марку, кралюм синѫ,
Малку й млогу, малку яспри,
Дели ми Марку, кралюм синѫ,
Тѫ си свърши малък гудеж,
Дели ми Марку, кралюм синѫ.
Тебiѫ пеiим, богѫ славим,
Ют богѫ ти млогу здрави!

№ 4 (за ергенинъ) нѣма други паралели между коледнитѣ пѣсни, освѣнъ *Върбански* № 446, която се отличава при това сѫществено. Тя е, очевидно, съвсѣмъ случайно попаднала между обреднитѣ, както сѫ тукъ случайни или сетнѣшни всички юнашки мотиви, прикрѣпени къмъ името на Марка. Поводътъ за внасянето е навредъ еднакъвъ: желанието да се приравни поне въ пѣсеньта и за моментъ, лицето, прѣдъ което се пѣе, съ образа на героя, извършилъ нѣкъкъвъ подвигъ. Особено лесно става прѣнасяпето въ случаи, когато подвигътъ има нѣкаква относба къмъ положението на чествуваното лице, както е съ годежа на Марка въ тая пѣсень.

---

[1]) До едно мѣсто на пѣсеньта (6 редъ) за рефренъ служи „куладе ле" по-послѣ „Дели (ми) Марку, кралюм сине".
[2]) *Синѫ,* покр. *Сине* горѣ.

Digitized by Google

5.

Тръгнъл ми я свети ми Гьорги
Рану ми рану, пу Гюргьовден,
Дѫ ютивѫ, дѫ юбиждѫ
Синърету и къшлѝти,
Кък сѫ зимѫ призимили,
Иоще ляту причакъли.
Де гу срешнѫ свети ми Петър,
Свети ми Петър и Димитър:
Славъм тебіѫ, свети Гьорге,
Рану ми рану пу Гюргьовден.
Ти къде ми път пътуваш,
Път пътуваш, друмъ друмувъш?
— Яс утивам дѫ юбиждъм
Синърету и къшлити,
Кък сѫ зимѫ призимили,
Йоще ляту дучакъли.
— Върни сѫ, върни, свети ми Гьорги,
И нѝя сигѝ ут тамъ идим:
Синъре сѫ ръззеленили,
Къшлити сѫ пуднувили,
Юфцити сѫ изягнили
Се я́гънцѫ ваклум шарки,
Конету ся издребіъли
Се кончетѫ златнум грифки,
Кравити сѫ истелили
Се теліънцѫ з бяли упашки.
Зъравдѫ сѫ свети ми Гьорги,
Юбрадвѫ сѫ свети ми Гьорги,
Тѫ зъсвири с медіън кавал:
Кой де беше се пустуя́,
Едно дърву петлѝкъву
Не пустуя, не пуслушѫ.
Зъкълнал ми гу свети ми Гьорги,
Прикълнал гу свети ми Гьорги,
Дѫ нъръсте, дѫ прирьсте,
Дету слънце ни югрявѫ,
Дѫ гу сичът се́ лева́ци,
Се́ лева́ци и пастири,
Дѫ тѫ виіът вити стълби,
Дѫ издувът ройну мляку,
Дѫ потсиріът сип сиріъни,
Рану ми рану пу Гиргьовден,
Теби (sic) пеіим богѫ славим,
Ут богѫ ти млогу здрави!

№ 5 (за джелепинъ) *Свети Георги обхожда полето* е познатъ въ разни обработки. Въ едни Св. Георги бива посрѣщнатъ и разпитанъ отъ Св. Богородица: *Илиевъ* № 116 (срв. и № 123), въ други отъ Св. Димитъръ или Св. Иванъ: *СбНУ.* I, 13, XI, 6, XII, 10, XXI (Мошковъ) 4, *Шапкаревъ* I, 44, 65 (съ библ. указ.), въ трети отъ Св. Петка и Св. Недѣля: *Родоп. Напрѣд.* VII, 173. Недовършена сочи *Илиевъ* № 62 (срв. *СбНУ.* III, 23). Въ наш. вар. срѣщатъ светеца Св. Петъръ и Св. Димитъръ, — една двойка, която се вѣстява рѣдко наедно, напр. въ *Общъ Тр.* III, 77, като носители на лѣто и зима. Краятъ за свирнята съ мѣденъ кавалъ и непослушанието на трепетликата е вноска, която срѣщаме и въ други коледни пѣсни; неговото мѣсто ще е първоначално въ мотива *Кръщение на Исуса*, гдѣто Богородица кълне трепетлика или друго дърво. Тоя епизодъ се отдѣля послѣ, за да се прѣнася другадѣ или да се разработва самостоятелно. Послѣднето въ пѣснитѣ за пѣсни на Богородица, Св. Недѣля, Св. Никола, Св. Петъръ или коледари. Срв. *СбНУ.* VIII, 23, 24, XXI (Мошковъ) 4, *Шапкаревъ,* 45, 69, 73, *Върбански* № 50, *Общъ Тр.* III, 69.

6.

Залюбели сѫ две луди млади,
Калю лю, Калю лю, калинчувѫ![1])
Юд минiънки ду гулеми.
Калю лю, Калю лю, калинчувѫ!
Мома́ момкум юдгуварiѫ:
Хайде любе дѫ вървими
Дѫ вървими из гурѫ зиленѫ,
Яз дѫ станѫ тенкѫ елхѫ,
Ти пу мене син зелен брешнел.
Мо́мѫ момкум юдгуваре:[2])
Хайде любе да варвими[3])
Дѫ вървими ис пуле широку,
Яз дѫ станѫ бялу лозе,
Ти пу мене черну грозде.
Юд де гу зъчу моминѫ майкѫ:
Бре бъгдаре брате дѫ ми сти,
Де видити бялу лозе

[1]) Повтаря се слѣдъ всѣки стихъ.
[2]) *Юдгуваре,* покрай *юдгуварiѫ* по-горѣ.
[3]) *Варвими*, покрай *вървими.*

Digitized by Google

И пу него църну грозде,
Не каръйте, не бийти ги,
Сам ду мене дуведити.
Тебіж пеім, богж славим,
Ют богж ти млогу здрави!

№ 6 (за мома) съдържа мотива *Прѣвращения на момькъ и мома, прѣслѣдвани отъ майка.* Като коледна пѣсень той е познатъ въ двѣ обработки: *СбНУ.* VIII, 26 и *Бончевъ* № 117. Въ първата момъкътъ става ранъ босилекъ, момата желта ружа, послѣ той тънка елха, а тя тънка топола. Въ втората прѣвращенията сж: бистъръ гиранъ и мѣдна кофа, тънка елха и зеленъ яворъ; майката поржчва да отсѣкатъ дърветата, но вмѣсто тѣхъ поникватъ два бръшляна, които се сплитатъ; и кога тя ги разплита и отжсва, тѣ „пакъ поникватъ, пакъ се сплитатъ“. — Мотивътъ е вторично внесенъ между обреднитѣ; той има безброй паралели между новелистичнитѣ, гдѣто е първоначално и мѣстото му.

7.

Мелж ѝ Дойнж бáщъни си,
Дойне ле, Добру ле, малкж мумж[1])!
Та измелж с ран бусиляк,
Та измелж две ябълки,
Две ябълки пузлатени,
Пузлатен*е*, пусребрен*е*,[2])
Та ги зелж низ пáзуве,
Та да ги носи горе ми долу,
Горе ми долу пу злътаре,
Та да си леи куван кулан,
Куван кулан, вити гривни,
Нж куван кулан криву перо,
Та да излязи на хуроту,
На хуроту, на збуроту,
Та да хи речатъ: бре блазе, блазе,
Бре блазе, блазе на тъзи мума,
На тъзи мума със куван кулан,
Със куван кулан, със вити гривни,
Със вити гривни, със криву перо,
На куван кулан яснуту слънце,
На вити гривни ясния месіъц,

[4]) Повтаря се слѣдъ всѣки стихъ.
[5]) Съ *е* на края, покрай *и* по-горѣ.

Digitized by Google

На криву перо дребнити ввезди.
Тебіж пеіим, богж славим,
Ют богж ти млогу здраве!

№ 7 (за главена мома) разработва кжсия мотивъ *Мома намира чудно перо.* Вмѣсто перо, както при *Илиевъ* № № 15 и 221 и *СбНУ.* XXIV—XXV, 40 (срв. още *Янковъ* № 241 и *СбНУ.* IV, 9, № 15), въ наш. вар. момата измита двѣ позлатени и посребрени ябълки, които носи на златаря не само за „вити гривни“, но и за кованъ коланъ, на който сж изписани слънце, звѣзди и мѣсецъ (познато общо мѣсто за момина риза, момини поли, и пр.)

8.

Извивж сж свети ми Юван,
Извивж сж ф рай дж флези,
Ф рай дж флези, ф раюм божи,
Да раювж, дж свитувж.
Пудир тичж юваново,
Юваново старж бъща:
Пустой, пучакъй, свети Юване,
И ас със тебіж ф рай дж флезж.
Върни сж, върни, ти старж бъща,
Нямъш пътя ф рай дж флезиш
Чи си вину ти пурлавъш,
Ют юкътж си разлявъш.
Извивж се свети Юван,
Извивж се ф рай да флези,
Пудир тичж ювanувж,
Юванувж старж й мале:
Пустой, пучакъй, свети Юване,
И ас със тебіж ф рай дж флезж,
Ф рай дж флезж, ф раюм божи,
Да раювам, дж святувъм.
Върни сж, върни, ти старж мале,
Нямъш пътя ф рай дж флезиш,
Чи си дица кръщавълж,
Ют пувинки ни давълж.
Извивж сж свети ми Юван,
Извивж сж ф рай дж флези,
Ф рай дж флези, ф раюм божи,
Да раювж, дж святувж,
Пудир тичж юванову,
Юванову младу буле:
Върви ми, върви, ти младу буле,

Digitized by Google

Имъш пътя ф рай дѫ флезиш,
Ф рай дѫ флезиш, ф раюм божи,
Да раювъш, дѫ святувъш,
Чи си брашну пурдавълѫ,
И кривачкѫ наддавълѫ.
Тебіѫ пеім, богѫ славим,
Ют богѫ ти млогу здраве!

№ 8 (за жененъ човѣкъ) е вар. на мотива *Св. Петъръ връща отъ рая грѣшнитѣ роднини.* Въ нѣкои пѣсни вм. този светецъ се явява, както въ нашия, Св. Иванъ, а въ други Св. Никола. Мѣнятъ се и лицата, които не биватъ пускани като грѣшни (баща, майка, братъ, сестра, булка), както и едничкото лице, което се допуска като праведно. Срв. *Илиевъ* № 75, *Миладин.* № № 44, 45, 46, 49, *Чолаковъ* № 90, *Бончевъ* № 115, *Обшъ Тр.* III, 71, *Шапкар.* I, 26, *Икономовъ* № 246, *СбНУ.* I, 14, IV, 6, V, 17, VII, 9, X, 25, XIII, 6, *Върбански* № 46.

9.

Путсвирнъл іѫ Павлюм куне,
Куладе ле!
Сріъдим нуще, пулвин нуще,
Куладе ле!
Защо цвилиш Павлюм куне,
Сріъдим нуще, пулвин нуще?
Гладіън ли си, жедіън ли си,
Сріъдим нуще, пулвин нуще?[1])
Не съм гладіън, не съм жедіън,
Душло време лоф дѫ лове,
Лоф дѫ лове дребнѫ ловѫ. . .
Ялу ми найди малкѫ мума.
Збутнъл конче къмту нехе,
Затъпкал хи пъстри пóле,
Загинъл хи русѫ кусѫ.
Йой тѫ тебіѫ, малкѫ мума,
Ти дрън конче зѫ юздътѫ,
Чи си конюм ступaницѫ
И юнакум згудіъницѫ.
Тебіѫ пеім, богѫ славим,
Ют богѫ ти млогу здраве!

№ 9. (за мома до 16 год.) напомня № 1 и спада къмъ крѫга на пѣснитѣ отъ типа *СбНУ.* IV, 5 и подоб., гдѣто конь подсѣща момъкъ за „ловъ“.

---

[1]) Повтаря се слѣдъ всѣки стихъ нат.

Digitized by Google

10.

Денѫ й беше бужá мале
За ден градѫ дѫ зъфтасѫ.
Тя ни можи дѫ зъфтасѫ,
Я юфтасѫ ютвън градѫ.
Нямѫ никой окул нехiѫ,
Най гу имѫ стар юлувар.
Стар юлувар юттуварiѫ:
Ни роди сѫ бужа й мале,
Нит руди сѫ бужа мале,
Задади сѫ син зелен плáмен
Ют неботу до земiътѫ.
Чи тва (sic) ни е син зелен пламен
Ют неботу ду земiътѫ,
Ялу й ми я свети Юван,
Дету кръсти ми́лнег богѫ,
Милнег богѫ и светоѫ (sic).
Кръстоса го, миросѫ гу,
Тѫ го люлнѫ низ Юрдане.
Юрдане се залюляхѫ,
Краищѫ сѫ присребряхѫ,
Юдбрахѫ ги, юднесъхѫ,
Пу злáтъре куюмџии,
Та да си леят богум пóве.
Тебiѫ пеiим, богѫ славим,
Ют богѫ ти млогу здраве!

№ 10 (за женена жена) спада къмъ мотива *Кръщение Исусово*. Той се характеризира спрѣмо другитѣ варианти съ своеобразното (тъмно) начало — Богородица не успѣла да стигне въ града и родила вънъ —, съ прѣдставата за Св. Ивана кръститель, който се спуска като „синъ зеленъ пламенъ“ отъ небето, и съ заключението за позлатенитѣ вълни на Йорданъ, отъ които се кове повой за младия Богъ.

11.

Нине, нине, госпудине,
Чули сми тѫ, тѫ сми душле.
Имъш синѫ златнѫ кóсѫ,
Пиши му сѫ цар' дѫ бѫди.
„Имъм, имъм, син ми iѫ малък,
Той ни можи цар' дѫ зуви́“.
Дай гу нине, госпудине,
Люфедаре люфе делът,

Digitized by Google

Хазнетаре хазне бруіът,
Сипйзиту куне ридът,
Дай гу нине, госпудине,
Колку дж сж царю зувé.

№ 11 (пѣе се на малко момче до 4—5 год.) образува вар. на познатия мотивъ *Малко момче царъ*.

12.

Заспал е Йойну, заспал е брайну
Пуд бялу цървену трѫндафилче.[1])
Я кой ще Йойне дж гу разбуди?
Ръзбудиш ли гу Иойнуву тяйне:
Я стани Йойне, я стани сине!
„Ни можж, тайне, яз дж станж,
Змейкж ми лежи яф пазуве“.
Заспал е Иойну, зъспал е брайну.
Я кой ще Йойне дж гу ръзбуди?
Разбудиш ли гу Йойнувж маде:
Я стани Йойне, я стани сине!
„Ни можж, маде, яз дж станж,
Змейкж ми лежи яф пазуве,
Сегни, маде, извади га“.
„Жаліъм синж, прижълявъм,
Приз ръкж си, нидуставъш“.
Зъспал ми Йойну,[2]) зъспал ми брайну,
Я кой щи[3]) Йойну дж гу ръзбуди?
Разбудиш ли гу Йойнуву любе:
„Я стани Иойне, я стани любе“.
„Змийко[4]) ми лежи яф пазуве,
Сегни, любе, извади га“.
Тя му тури стол дж седни,
Тж зъпретнж бяли ръки,
Бяли ръки ду лахтити,
Чести скути куприніъни,
Тж исегнж нис пазуве,
Тж извади змийкж усойнж.
Той ни ми я змийкж усойнж,
Ялу ми я куван кулан,
Куван кулан, вити гримни,
Вити гримни, криву перо.
Тебіж пеіим, богж славим,
Ют богж ти млогу здраве!

---

[1]) Повтаря се слѣдъ всѣки стихъ.
[2]) По-горѣ: *Иойне.*
[3]) По-горѣ: *ще.*
[4]) По-горѣ: *Змейкж.*

Digitized by Google

№ 12 (за младоженецъ) разработва мотива *Либето най-вѣрно отъ цѣлия родъ*. Срв. коледнитѣ *Илиевъ* № 30, *СбНУ*. V. 15 (втор. полов.), XIII, 10, XVI, 15, *Бълг. Книж.* I, ч. I, 192, *Бончевъ* № 114 (либето избавя мома отъ порой), както вар. и бѣлѣжкитѣ у Д. Матовъ, *СбНУ*. XIII, крит. 28.—

Изпѣятъ ли часть отъ тѣзи пѣсни или всичкитѣ въ една кѫща, на края „попътъ“ казва слѣдната „дува́“:

Ей море, момчета!
Скочете, потскочете,
Речете, момчета: ѫмин!
Ние сме дошле у нашътѫ нине домакинѫ,
Рекъхми, чи сѫ й ръсърдилѫ, расу́рдилѫ,
Тя е зърадвълѫ, пурадвълѫ,
Тѫ нѫ дари дубри дари,
Дубри дари, кри́вен кула́к,
Кръс дукат, две дукат,
Ре́чете, мумчетѫ: ѫмин!
Тѫ гу носили, приносили,
Къту елин из го́рѫ,
Къту ягни ис по́лiѫ.
Речете, мумчета, ас (sic) ясни гласуве: ѫмин!

IV.

И въ Селиолу срѣщу Коледа 5 до 8 души „коледаре“ ходятъ отъ кѫща на кѫща, като пѣятъ разни пѣсни. Прѣдъ вратата на кѫщата се пѣе пѣсеньта *Коледари-добри гости носятъ добъръ гласъ:*

1.

По́-добър ти ве́чър,
Те́біѫ ста́ніънине.
Ста́ни станіънине,
Ста́ни ми, гуспудине,
Че ти идът дубри́ го́сте,
Дубри го́сте колiъда́ре,
По-добър ти абе́р носим:
Крави ти сѫ ръстели́ли,
Се тiъленцѫ бiълуплъви;
Офци ти сѫ ръзягнили,
Се я́гнитѫ витиро́ги;
Конiѫ ти сѫ ръскончили,
Се кончитѫ лисикраки.

Digitized by Google

Слѣдъ нея иде слѣдната, варианти къмъ която нѣма въ сборницитѣ:

2.

Сутрум станiънине,
Сутрум и дубрутрум.
Ти си имъш, имъш,
Дур три златни мостѫ.
Нѫ първиiѫ вървѝт
Крави зѫ мъзáрiѫ [1]);
Нѫ фториiѫ вървiът
Конiѫ зѫ я́здiънѫ;
Нѫ третиiѫ вървiът
Юнци зѫ фпря́гънѫ.

Тоя мотивъ, осланяйки се върху прѣдходния, ще е никналъ, по всѣка вѣроятность, по аналогия съ мотива *три ржки носятъ жито по овчари, вино по копачи, медъ и масло по пчели и крави* (Срв. напр. *СбНУ*. VIII, 12, *Върбански* № 34).

Като се прѣбие нощьта, „ут пулвинѫ нош нѫ сятнiѫ“, коледаритѣ пѣятъ:

3.

Сутрум станiънине,
Сутрум и дубрутрум,
По-дубър ти абер носим:
Ти си имъш, имъш,
Си́нкѫ зѫ глъвéнѫ,
Щеркѫ зѫ женѐнѫ.

На връщане отъ кжщи тѣ пѣятъ отвънъ:

4.

Стою, Стою, либи ли мою!
Стою иде уд нивътѫ,
Калiън мокър уд нивътѫ,
Росiън потiън уд лóзiъту.
Път му беши край селóту,
Той гу стури срiът селóту,
Срiът селóту прiъди мiъгдéну,
Пукрáй Дéнкини равни дворе.
Дéнѫ мумѫ́ в двор стуiеши,
Китки виiеши . . . . . .

[1]) За доéне.

Краятъ на пѣсеньта, недовършена тукъ, ще е навѣрно като тоя на сродната *СбНУ*. XV, 8.

Кога станатъ, сутриньта още, тѣ пѣятъ:

5.

Руси́цѫ ро́сѫ, руси́цѫ ро́сѫ,
Ти рой ройнилѫ, ти ру́сѫ кусѫ́.
Трявѫ дѫ никне, трявѫ дѫ никне,
Ти рой ройнилѫ, ти ру́сѫ кусѫ́.
Пъун дѫ пъсе, пе́рѫ дѫ ре́ши,
Пѫ дѫ ги бирът малките моми,
Тѫ дѫ ги бирът, ве́нци дѫ виіът,
Тѫ дѫ ги давът нѫ малките момци.

Тоя мотивъ напомня близко пѣсеньта отъ Добричко *СбНУ*. IV, 9, № 15. Сходството се дължи навѣрно на това, че въ Добричко има много прѣселници отъ Одринско.

„Благословията“, която слѣдъ всички пѣсни единъ отъ четата „нърѝцѫ“ (— той носи името *стъніъник,* както и въ Лозенградско, срв. *СбНУ*. XVI—XVII, 11, 13), гласи:

Ей вамо дружинѫ върнѫ згуворнѫ!
Отскучете, нутскучете пу свет Николѫ,
Вий Богѫ слъве́ти, дружино!
Ас ръче́х, пуръче́х,
Кой колкуту мужѫ́,
Щу сми пътіѫ пътували,
Дріъмѫ дріъмува́ли,
Кални темни нощи путъпкали,
Черни чизми някълили,
Рану коніѫ путрушили,
Смилни китки пурусили,
Дурде идим ду тос наш брат
Станіъни́к, гуспудіъни́к,
Ду равни му двори,
Ду златни му порти.
По-ма́лу му путрупа́ли,
По-вечи му пу(х)лупа́ли,
Зли му (п)че́ніѫ пудръзни́ли,
Дре́бни му дя́цѫ ут сън' пудигайми,
Ний ръкъхми кѫ сѫ сърди, кѫ сѫ гніъви́,
Но той ни бя́л[1]) сърдит, гніъви́т чуве́к,

[1]) Билъ.

Digitized by Google

Но бял вишън, по-дубѣрізн чувек.
Къту нж видя́, привидя́,
Тж си скучи́, путскучи́
Гол нж ра́м[1]), бос нж крак,
Тж зъстанж нж идин негув десізн крак,
Тж си бръкнж в негуви десни це́буниве,
Тж извади негуви златнж нъхта́ри,
Тж ръсключи рай божи търпезж,
Тж нж густи́, пригусти́,
Тж нж служи́, прислужи́,
Тж нж дъри́, придъри́
Вит привит кула́к,
И нж кула́к му кръс божи дукату.
Ко́му дукату срізбро му сж лялу,
Ко́му дукату зл҄ъто́ му сж лялу,
Ко́му дукату мет му сж лялу,
Пріъз равни му двори убля́лу,
Къту зимниіж Свити Иван със дибе́лите ле́дуве, със бялътж бръдж́,
Къту Свити Николж с шарените пръсенцж,
Къту лятнж Бужж майкж Бугуродицж з благите медуве́.
Те іъдни́ зъфа́лиж, други зъу́лиж[2]) . . .
Къту мума́ Стуянж ф чуздж примянж,
С а́лни бя́лки[3]), ка́пчини ръка́ви,
Ситізн піъле́ш ду піъти́те,
Вити гривни ду лъкти́те,
Ко́му кула́к ду плізщите,
Цървен чумбер зъбра́дізну,
Пъун пе́ро ут стърнътж,
Тж сж извю́вж, привю́вж,
Нж чузди сюрмъшинки сж пріъсмивж,
Ж пък себіж си ни пугля́вж,
Със черни кълцу́нки,
Със бели тъба́нки,
Със свински църу́лки,
Къту кушъцииж нж длък път със бръс кон;
Къту те́мізн те́шък (sic) киръциіж с новж кулж́ нж кsurvey път,
Кът и́збрум юнаци с тънки пушки буйли́и из гурж́ зиле́нж.
Тий си сички дружинж удгуваріж:
„Нямъми си нийди ни́кугу
Къту тож (sic) наший брат, стар стъні́зни́к, гуспудізни́к,
Дету нж й дъри́л, придъри́л,
Дж гу дъри́ Бужж майкж Бугуродицж
Бялулики си́нцж[4]), бялулики да́щери“.

---

[1]) Рамо.
[2]) Захулиха. При повтаряне: *зъхуждáж* (завиждаха).
[3]) Алени бѣлки (на полата).
[4]) Синове.

Де стуял Госпут', тѫ іе слушáл,
Тѫ ги дърѝ Бужѫ майкѫ Бугуродицѫ
Бялулики синцѫ, бялулики дáщери.
Дáщери му нéли, синцѫ му изнéли
Шес — седіъм чуфтѫ лиси біѣли улóви,
Тѫ му сели трижѫ девіът къдълѣкѫ
Желтѫ муднѫ чъни́цѫ.
Как гѫ сели, тъй гѫ нърицáли
Дѫ сѫ раждѫ шес — седіъм редѫ.
Тѫ ни сѫ ряждълѫ шес-седіъм редѫ,
Жми сѫ раждѫ осіъм — девіът редѫ,
Тѫ гѫ жнът млади мóми кривулянки,
Млади момци кривушяпки,
Млади булки с мъшки дяцѫ;
Тѫ гѫ виіът гулямѫ, виту (sic) купніѫ́,
Малкѫ нивѫ честум кръстéц,
И ду кръстéц дріънчéц,
И пуд дріънчец люлчéц,
И въф люлчец мумчéц.
Бъща му мѝни, пумѝни,
И гу люшни, пулюшни,
И му рѣчѫ, порѣчѫ:
„Рáсти ми, синко, пурáсни,
Дѫ станиш къту бъща си
На млади гудини вакъл уфчар".
Майкѫ му мѝни, пумѝни,
Гу дóіѫ, пудóіѫ,
Му рѣчѫ, порѣчѫ:
„Рáсти ми, синко, пурáсни,
Дѫ станиш къту бъща си вакъл уфчар,
Дѫ ѝдиш тукѫ горіѫ у гурѫ зиленѫ,
Дѫ утсичéш тънки прътіѫ клянуви и ѝзбрум кóліѫ,
Тѫ дѫ слезиш тукѫ дóлу пут път, нът път,
Дѫ извиіéш витѫ стрѣгѫ,
И дѫ издóиш въклушáти уфчи́ци віъдрó млякy,
Дѫ путсѝриш бялу сѝріъни,
Дѫ мя́сиш бялѫ пугáчѫ,
Дѫ нълéиш жълтѫ бъкли́цѫ,
Койту пътник друмник мини, пумини,
Дѫ гу гóстиш и дѫ гу служиш;
И дѫ имѫ майкѫ ти и бъща ти пѫтіѫ въф рай дѫ флязът,
Прит Госпудѫ дѫ излязът, —
И вий блъгуслувéти, дружинѫ: Жмин!
„Жмин!"
Той ни іе слушълу майкѫ му къкó гу й нърицалу и бъща му,
Жми раслу, пураслу,
Малки си моми испаслу,

Digitized by Google

Тж си удзé кóвън кривáк нж раму,
Мáдіън къвáл нж ръкж,
Тж си слязнж тукж долу пуд улянки, пу біълянки, пу діъбéли сянки,
Къдя стари баби шиäбж шиіът,
Къдя млади булки платну беліът,
Къдя малки моми чиийз бръзът,
Тж зъстанж нж бял кáмък,
Тж зъсвири с медіън къвал.
Малки сж мóми ф негу слисáли,
Със китки гу зафъргáли,
То им китки пугръбáл,
Черни им вежги (sic) съкръшил,
Тиіж късну късне́ли,
Мътнж вудж нъліъж,
Кубилици путрушиж,
Бъкъри пруміъниж,
Гуведж ни прибрáж,
Те́лци ни зъпряж,
Дръвж ни скълцáж,
Огіън ни стъкнáж,
Чиийз збъркáж,
Плáтну пригуряж.
Тяйните майки мащихи
Лютж ги клетвж кълняж:
„Бре конски дъщери,
Що късну късняхти,
Мътнж вудж нъле́хти,
Кубилици путрушихти,
Бъкъри пруміънихти,
Гуведж ни прибрахти,
Телци ни зъпряхти,
Дръвж ни скълцахти,
Огіън ни стъкнахти,
Чиийз збъркахти,
Платну пригуряхти?“
Удговори уд дóлнж мъълж (sic) най-малкж дивойкіж:
„Прущавъй ни, мале, гряуве,
Какту и вия нж млади години със нáште бъщи.
Едно мумче плънче́,
Уд де гу вятър издухж,
Уд де гу слънце угря,
Уд де гу вудж ублá,
Тж дуйде, тж зъстанж нж бял кáмън,
Тж сж путпря нж тънък кривáк,
Тж нъкриви чъріън кълпак,
Тж зъсучи чърни мустаки,
Тж зъсвири с медіън къвал.

Digitized by Google

Ниіѫ сѫ във негу слисáхми,
Със китки гу зъфърляхми,
Той ни китки нугрéбѫ [1])
Зѫ туй късну къспехми,
Мътнѫ вудѫ нълехми,
Кубилици путрушихми,
Бъкъри прумiънихми,
Гуведѫ ни прибрахми,
Телци ни зъпряхми,
Дръвѫ ни скълцахми,
Огiън ни стъкнахми,
Вичеріѫ ни згутвихми,
Чиiиз збъркахми
И платну пригурахми".
Тиіѫ тяхните майки мащихи,
Тиіѫ гу лютѫ клетвѫ кълнйѫ:
„Ѫ бре мумче плъчé гóрнiънчи,
Уд дéкѫ тѫ вятър издухѫ,
Уд де тѫ удѫ (sic) ублѝ,
Дѫ идиш тукѫ горіѫ из гурѫ зиленѫ,
Къдяту піътел ни пéе с есіън глас,
Къдяту кукувицѫ ни кукувѫ с есіън глас,
Дѫ сѫ слагъш къту сукъл ф пущиніѫ,
Кѫту рибѫ в дълбинé".
Колкуту ввязди ф сйнюту нéбу,
Толкувѫ здрави ф тъзи къщѫ.
Уд нази малку, уд Богѫ по-вечи,
Зѫ по-млогу дѫ пpущавъти.
Нѫ здрави ви, ѫмин,
Ду гудинѫ със здрави!

Благословката напомня най-много, по отдѣлни черти и по цѣлия си строй, благословкитѣ отъ Русларъ, Варненско (жителитѣ на което сѫ прѣселенци отъ Одринско), отъ южно-руското бълг. село Романовка, въ Бердянски уѣздъ, и отъ Шереметъ, Новоселско. Първата, *СбНУ.* XV, 10 и втората, *Върбански,* 63, говорятъ въ началото тоже за Св. Никола и „старъ господиникъ", а втората и третята, *СбНУ.* XVI—XVII, 16, знаятъ сѫщия крѫгъ прѣдстави и ситуации, само че ги разширяватъ или съкращаватъ тукъ-тамѣ. „Дувáта" отъ Ермени-кьой, съ своята кратка форма, може да прѣдставя отъ себе си или една по-първобитна редакция, гдѣто се съдържатъ въ ембрионално състояние идеята и мотивитѣ

[1]) Взема́.

на сетнѣшнитѣ развития, или окастрена редакция на по-пълнитѣ благословки. Послѣднето ми се струва по-вѣроятно, тъй като при широкото разпространение на тоя видъ поетически документи мжчно може да се допуска, щото въ извѣстенъ край, гдѣто проникватъ толкова коледни пѣсни, да остане неизвѣстенъ тѣхниятъ обичаенъ завършекъ. Съкращението на благословката ще е резултатъ на сжщия отпадъкъ на пѣсенната традиция, на който се дължи и ограничението на коледнитѣ мотиви въ Ермени-кьой до числото 12.

По своето потекло тоя родъ произведения, наричани съ разнитѣ имена „благословка“ (*СбНУ.* XII, 12), „богуславка“ (Тодоровъ, *Бълг. нар. пѣс.* 5), „блажене“, (*СбНУ.* VI, 3), „четмо“ (*СбНУ.* III, 5) „слава“ (*СбНУ.* I, 7) и др., прѣдставятъ обредни пожелания, сродни съ заклинателнитѣ магии. Отправната имъ точка трѣбва да диримъ въ заключителнитѣ благопожелания на коледнитѣ пѣсни. Въ Ахж-челебийско напр. (Шишковъ, *Родоп. Стар.* II, 46—48) всѣка пѣсень завършва съ тия думи:

Стани нинѣ гуспудинѣ
Тебѣ пѣем, Бога молим:
Колкуну звѣзди ф горну небу,
Толкува здравйѣ сомува дому,
И на маличку и на голѣму,
На ступанѣ, на зигварѣ.

Въ Русенско (*СбНУ.* XIII, 5, 8) благопожеланието е придружено съ напомняне за очаквания даръ:

С веселина, с добър вечер,
Тебе пеем, малка моме,
Не мжчи ни зарад дарба,
Наща дарба — превит краваі,
На краваіа — кръст дукато.

И така въ Свищовско (*Илиевъ* № 98):

Колкуту дзвизди в ясну нибе,
Толкус здрави ф тжзи кжщж!
Кржстат кржвай кржс дукату
Ут Богж іе принесену.
Кулжджани обречену . . .

Тоя родъ формули за щастие на домакинитѣ и за благодарность на даренитѣ пѣвци-коледари се разрастватъ

Digitized by Google

постепенно до цѣли импровизации въ ритмична проза, при което къмъ основната идея се прибавя и желанието на благословника, водачъ на четата, да блѣсне съ своето изкуство на бързъ рецитаторъ. Бързината въ случая се схваща, както при всички заклинания, като сѫществено условие за сигурно дѣйствие на формулата. Никнала отъ заключителнитѣ думи на пѣснитѣ, благословката се прикрѣпя къмъ акта на приемането подарения кравай, съ дукатъ върху него. И взимайки поводъ отъ тамъ, пѣвецътъ-рецитаторъ се впуска въ величания за тогова, който е мѣсилъ кравая, за да нахвърли отпослѣ цѣла картина на живота и да очертае както авантюритѣ на младитѣ, така и редъ страни отъ сѣмейния и икономическия битъ на селото. Въ запаса отъ образи ний откриваме тукъ голѣмо родство съ мотивитѣ на коледнитѣ и любовнитѣ пѣсни, а въ формално отношение — родство, отъ една страна, съ благословиитѣ при разни тържествени случаи (срв. напр. Любеновъ, *Баба Ега* 82—3), родство, отъ друга, съ наричанията на на врачки и магьосници при цѣрене на болесть, гдѣто чрѣзъ повторение на прѣдлози, нарѣчия и съюзи се цѣли постигането на магическа сила за словото. Въ нашата благословка, въ началото на ритмичнитѣ единици-редове, се срѣщатъ повторения на *до, та, кому, като, съ, и, да, кждѣ, отъ;* така и въ баилката отъ Орханийско напр. (*СбНУ*. III, 144) се повтарятъ: *съ, да, като, че, та, на, по,* и др. Обредната молитва за щастие показва по такъвъ начинъ близки връзки съ молитвата-заклинание не само колкото се отнася до основната идея за възможность да се влияе върху демони или високи сили, но и откъмъ вѣрата въ чародѣйната мощь на ритмичното слово. —

Нѣколко думи, на край, и за *началния* стихъ на коледнитѣ пѣсни.

Въ Софийско тѣзи пѣсни започватъ (и свършватъ) почти всѣкога съ „Станяние, господине“ (*Илиевъ*, № № 68—71; *СбНУ*. III, 6, V, 3 нт.). Бидейки отначало истинско обращение къмъ домакина, отпослѣ стихътъ става запѣвъ и въ случаи, когато нѣма отношение къмъ самото съдържание: той служи, значи, като формално опрѣдѣление на цѣлата категория обредни пѣсни, свързани съ 25 декемврий [1]). Щомъ пѣснитѣ

---

[1]) А. Потебня, *Объясненія малорусс. и срод. нар. пѣс.* II, 73.

Digitized by Google

достигнатъ въ развитието си до тамъ, възможенъ е и обратниятъ пжть — да се изхвърли, именно, формулата — запѣвъ дори въ пѣсни, които прѣдполагатъ по самото си съдържание подобно обращение. И така е станало въ Ермени-кьой. Отъ публикуванитѣ пѣсни само № 11 е очудвала традиционното начало, и то въ извратената форма „*Нине,* нине, господине,“ която се срѣща и въ сродния мотивъ отъ Гюмюрджинско, *Родопски Напрѣдъкъ,* VI, 69. — При пѣснитѣ отъ Селиолу прави впечатлѣние употрѣбата на типичния запѣвъ „Сутрум станiънине, сутрум и дубрутрум“. Що се отнася до творит. падежъ, ний имаме работа съ единъ отъ широко разпространенитѣ архаизми, оцѣлѣли въ тоя родъ пѣсни (срв. „Сутрум рану на коледа“ въ пѣсень отъ Старо-загорско, *СбНУ.* XI, 5 и „Сутрум рану на Гергювден“ въ пѣсень отъ Търново-сейменско, *Илиевъ* № 20). Пожеланията „добро утро“ и „по-добър ти вечър“ прѣдставятъ пъкъ аналогия къмъ сродната пѣсень отъ с. Мошино, Граховско („Станенине, господине, добро ютро, домакине“, *Илиевъ* № 114) и къмъ началата на сръбскитѣ [1]) и малорускитѣ [2]) коледни пѣсни: „Добар вече, домаћине“, „Добри вечiръ, пане господару“.

---

[1]) В. Караџић, *Срп. нар. пјесме* I (1891), 119.
[2]) П. П. Чубинскiй, *Труды этногр.-статистич. эксп.* III (1872), 307.

3074—1913

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google